

E

PETSERIMAA

Koostanud Paul Vahi

1939

E44499

FRANK...
nimi...
...

2-66801

P e t s e r i m a a .

I. Üldiselt.

Petserimaa on kahtlematult meie riigi üheks omapärase-
maks maakonnaks. Ta on Eesti kogupoolseim maakond ning teda
piirab läänest Võrumaa, lõunast Läti-, idast Venemaa ja kirdest
Pihkva laht. Maakonna kogupindala on 1777,3 km², millest vete
all 201,8 km²

Maakonnalinn Petseri ssub peagu maakonna keskuses
Tartu-Petseri ja Valga-Irboska raudtee sõlmpunktis olevast
Petseri jaamast ca 4 km lõunas.

Petserimaa koosneb administratiivselt 11 vallast.
Seejuures Petserimaa on 1920.a. Eesti-Vene rahulepingu koha-
selt liidetud Eesti territooriumi külge suures osas endist
Pihkva kubermangu Pihkva kreisi ja vähemas osas Ostrovi kreisi
(Kacanovi vallast).

II. Rahvastik, usundiline ülevaade ja ajalooline
pärand ses osas.

Petserimaal elab keskmiselt 60 tuhat elanikku, kellest
on ümmarguselt 20 tuhat eestlast, 38 tuhat venelast ja ligi
2 tuhat lätlast. Venelased elavad peamiselt idapoolseis vene
valdades ja osalt ka lõunapoolseis ning maakonna keskosas asu-
vais segavaldades, kuna aga lätlasi elab peamiselt maakonna
lõunaosas Lõuna ja Roodva vallas. Maakonna suureks iseärasu-
seks on veel see, et elanikkude koguarvust on luterlasi

üksnes 5 tuhande ümber, ap.-õigeusulisi aga ligi 55 tuhat.

Rahvuslik ning usundlik omapärasus on suurel määral tingitud sellest, et minevikus praegune Petserimaa noil aegadel, kus eestlaste ajaloost räägitud, kuulus Venemaa alla, vaadates on see lähedus oma suurt mõju avaldanud. Kuna teada, mis pole siis jätnud mitte mõju avaldamata siin oma piirimaal alal venestamise ning ap.-õigeusu edutamise suunas.

Teiselt poolt peab märkima veel seda, et Venemaa saarmaste hoolitseda, siis varjutab see joon üldiselt Petserimaa maaegselt Petserimaa kui piiriäärse rajooni vastu on eriti vene rahvuse ala. Särtsukus ja elulustakus on aga tuginud ka vähe huvi tundnud, millest oli tingitud ka see asjaolu, et sealsetesse eestlastesse, nii et kas rahvuslikult lahus jäävad Petserimaa tulekul Eesti külge olid siin kõik olud, nii kultuurilised kui majanduslikud, äretult hoolitusse jäetud. Vene riik polnud näiteks pea sugugi hoolitsenud koolimajade eest,

samuti ka siis rahvahariduse tõstmise eest, millest tingitud et nad on rohkem tundesoojad inimesed, siis sellest tingitud Petserimaa koolid meie omariikluse algaastail olid nii halba seisukorda jäetud, et mõned koolid olid koguni 4 - 5 taluhurtund, primaarsemaki tunded leiavad siinset väljaolamist. See tundeküllus on nakatanud ka siinset eesti rahva osa, kes jäetud. Uhtlasi oli ka kirjaoskamata protsent Vabariigi algupäevil Petserimaal eriti suur ja ta on suur veel praegugi. See on iseseisvuse jooksul küll langenud, kuid majanduslikult laadiga rahvasteks, siis on see jäänud tuginud ka suurelt eest halvad olutingimused pole Petserimaal lasknud ses osas muule Eesti osale veel järgi jõuda. Ka praegune kirjaoskamata % Petserimaal on väga suur.

Mis kõigi seesuguste olude juures võime märkida, et suguse talitusviisi põhjuseks ka massipsüholoogilist mõjusta äärmine lähedus venelastega, tähendab slaavlastega, on

aastasadade vältel Petserimaale ka oma jäljed jätnud. oma hari-
matusel III. Rahvastiku hingelaad ja kultuuriline kuuluvus. sista-

da. Usundlikust alast on juba juttu olnud. Aga kogu elu-
mõju. See asjaolu, nagu kajastaks Petserimaa ühelt poolt
vaadetes on see lähedus oma suurt mõju avaldanud. Kuna teada
eesti kultuuriringi. Aga Euroopasse kuuluvust ja teiselt poolt
on slaavi rahvaste üldine särtsukus ning ka talisus, seejuures
pakkudes idaeuroopalist slaavi kultuuripoolust, see ongi, mis
aga muretu eluvaade, mis homse päeva murede eest suurt ette ei
kogu Petserimaa elu-olu teeb omapäraselt huvitavaks, nii et
armasta hoolitseda, siis varjutab see joon üldiselt Petserimaa
Petserimaad talle õigusega peetakse lääne ja idakultuuride rist-
vene rahvuse ala. Särtsukus ja elulustakus on aga tänginud ka
lamiskohaks. Kuna Petserimaa on
sealseisse eestlasisse, nii et kas rahvuslikult lahus toimuvad
Aga mitte kõiki omapärasusi pole suudetud eelnevate
või ka ühiselt külakonnati korraldatavad kokkutulekud on inimes-
ridadega Petserimaast esile tõsta.
tatud samasugusest lustakuse- ja muretusejoonest.

Kuna Eesti osaga võrreldes on Petserimaal veel väga
Kuna slaavi rahvaste kohta tähendatakse õigusega veel,
rõhkkesti omapärasusi ning erinevusi.
et nad on rohkem tundesoojad inimesed, siis sellest tingitult
tõlga. IV. Rahvastiku tihedus ja maastikulised tingimused.
pole nende üldine elu ka niiselda kaane all, vaid siinse rahva
Kui näiteks kogu Eesti elab ca 25 inimest 1 km²-l,
tunded, primaarsemaki tunded leiavad sifrast väljaelamist.
siis Petserimaal on see arv 35. Kui edasi vaadelda Petserimaal
See tundeküllus on nakatanud ka siinset eesti rahva osa, kes
põllutuluslikult, siis põllumajanduslikult kasutatava maa
oma külakondlikel prazdnikupäevil tungleb oma primaarseis
kohta elab Petserimaal rahvast kohati veel märksa tihedamalt.
tunnetes. Kui edasi slaavi rahvaid peetakse kollektiivse hinge-
Nii tõuseb näit idapoolseis Senna ja Linnuse valdades rahva-
laadiga rahvasteks, siis on see joon tänginud suurelt osalt
tihedus kuni 80 inimesele 1 km²-l, kalurite vallas Kaldas
ka Petserimaa eesti rahvasse. Võiks mõnda öelda, et mida küla
/end. Kuljes/ aga koguni 150 inimesele 1 km²-l, mis on seletav
juht ees teeb ja kuhu tema läheb, sinna läheb kogu küla spon-
õige mitmete eritingimustega. Nimelt märgib kogu Petserimaa
taanselt ning mõtlematult järele. Muidugi mõista on siin see-
idaosa, nii siis Pihkva järve äärne osa suurel määral soist
suguse talitusviisi põhjuseks ka massipsüholoogilised mõjustu-
maa-ala, mille keskel ainult külade ja külamaade jaoks on ük-

sikuid kõrgemaid kinkusid, mis on siis viimseini ka üles hari-
sed, mida rõhutab veelgi võiks öelda see asjaolu, et oma hari-
tud ja kus iga maa jupp on võetud kalapüügi kõrval täna si-
matuses ei suudetagi küsimusi küllaldaselt iseseisvalt otsusta-
bula-, kurgi- või maasikapeenarde alla. Ja see mõttes olgu

märgitud, see asjaolu, nagu kajastaks Petserimaa ühelt poolt
eesti kultuuriringi ~~Lääne~~ Euroopasse kuuluvust ja teiselt poolt
pakkudes idaeuroopalist slaavi kultuuripoolust, see ongi, mis
kogu Petserimaa elu-olu teeb omapäraselt huvitavaks, nii et
Petserimaad täie õigusega peetakse lääne ja idakultuuride rist-
lemiskohaks. apoolne Petserimaa osa, eriti just Lõuna ja Roodva
vallad. Aga mitte kõiki omapärasusi pole suudetud eelnevate
ridadega Petserimaast esile tõsta.

Muu Eesti osaga võrreldes on Petserimaal veel väga
rõnkesti omapärasusi ning erinevusi. t Võrumaa Haanja kõrgus-
tikuga. IV. Rahvastiku tihedus ja maastikulised tingimused.

Veel on Petserimaal maastiku mõttes niipalju huvitavat,
Kui näiteks kogu Eestis elab ca 25 inimest 1 km²-l,
et põhjapoolne osa kuulub devooni punase liivakivi valdkonda
siis Petserimaal on see arv 35. Kui edasi vaadelda Petserimaal
millele seltsib maakonna keskosas veel n. nim. Goroditše ja
põllutuluslikult, siis põllumajanduslikult kasutatava maa
Irbooska lade ja edasi Dubniki lade, pakkudes samanimelise järve
kohta elab Petserimaal rahvast kohati veel märksa tihedamalt.
Nii tõuseb näit idapoolseis Senno ja Linnuse valdades rahva-
tihedus kuni 80 inimesele 1 km²-l, kalurite vallas Kaldas
/end. Kuljes/ aga koguni 150 inimesele 1 km²-l, mis on seletav
vus. See mõttes pakub vaatlusele eriti ilusat ning omapäras-
õige mitmete eritingimustega. Nimelt märgib kogu Petserimaa
maastikku Petserimaa keskosas. Siin on ojad ja jõed vuhistamad
idaosa, nii siis Pihkva järve äärne osa suurel määral soist
maa-ala, mille keskel ainult külade ja külamaade jaoks on ük-

sikuid kõrgemaid kinkusid, mis on siis viimseini ka üles hari-
devooniliivakivisse ja savisesse pinnasesse suured tühendid
tud ja kus iga maajupp on võetud kalapüügi kõrval tööna si-
ning järsukaldalised uurned, mis annab Petserimaa keskosas
bula-, kurgi- või maasikapeenarde alla. Ja ses mõttes olgu
maastikule erilise veevluse. Säärane maastiku keskel asub ka
märgitud, mida tähendab sügishooajati n.n. Petseri kurkide
Petseri linn ühes kuulsas Petseri koostriga, mis asub just
müügile ilmumine.

Edasi suur osa Petserimaa idapoolsest alast on lii-
tud Kamenka oja orus, kuna aga linn asub saaraste orgude vahel
vast nammemaastikku, millest looklev Piusa on uuristanud läbi
misel kõrgustikul, mida põhja poolt piirab Piusa haru
oma laia sängi.

Packovka org. Samasugune maastik suundudes idast läände pakub
Lõunapoolne Petserimaa osa, eriti just Lõuna ja Roodva
Petserimaa keskosas väga rohkesti orgusid, kinkusid, orgusid,
vallad ja see osa, mis asub vastu Võrumaad, on viljakandvam
mis erilise suurjoonelisuse saab maakonna keskosas Vasina Gora
ning kohati väga hea põllumaa, samuti kui seda on ka suurelt
/Vaslanke/ lähedal, kus Sabelina või Kolnika oja ja Optjeki
osalt Senno ja Linnuse vallast. Petserimaa lääneosa vastu
jõgi teiselt poolt piiravad nimetatud lavakõrgustikku, mis
Võrumaad on kõrgem, liitudes vahetult Võrumaa Haanja kõrgus-
Eesti Vabadussõja ajaloo teenib nimetamist kui üks lahingu-
tikuga.

Veel on Petserimaal maastiku mõttes niipalju huvitavat,
et põhjapoolne osa kuulub devooni punase liivakivi valdkonda,
millele seltsib maakonna keskosas veel n. nim. Gorodistsé ja
Irboska lade ja edasi Dubniki lade, pakudes samanimelise järve,
küla juures meie ainukese gipsikaevanduse. boskas asuvast Goro-
distsé Mis sealjuures Petserimaa maastiku teeb matkaja sil-
male eriti meeldivaks, on Petserimaa jõgede ja ojakeste tege-
vus. Ses mõttes pakub vaatelejale eriti ilusat ning omapärast
maastikku Petserimaa keskosas. Siin on ojad ja jõed uuristanud
nime all Mitkovitsa Urgorani, Siin mõlemad orud ühinevad ja

devooniliivakivisesse ja savisesse pinnasesse suured lõhandikud ning järsukaldalised uurmed, mis annab Petserimaa keskosas maastikule erilise veetluse. Säärane maastiku keskel asub ka Petseri linn ühes kuulsa Petseri koostriga, mis asub just säärases devooniliivasesse ning savisesse pinnasesse uuristatud Kamenka oja orus, kuna aga linn asub säärase orgude vahelisel kõrgustikul, mida põhja poolt piirab Piusa haru - Pačkovka org. Samasugune maastik suundudes idast läände pakub Petserimaa keskosas väga rohkesti orgusid, kinkusid, orgusid, mis erilise suurjoonelisuse saab maakonna keskosas Vasina Gora /Vaslamäe/ lähedal, kus Sabelina või Molnika oja ja Optjoki jõgi teiselt poolt piiravad nimetatud lavakõrgustikku, mis Eesti Vabadussõja ajaloo teenib nimetamist kui üks lahingurohkemaid paikasid ja mille pärast kui Umbruskonna maastiku üle valitseva kõrgustiku pärast löödi rohkesti lahinguid, nii et see käis 9 korda käest kätte. Nimetatud Optjoki jõgi, mis viib oma vee Pihkva järve, saab oma alguse juba Irboska alt, kust Irboskas asuyast Gorodistse ehk Linnaste /ka Irboska/ järvest, mis asub maalilises umbes 1-km laiuses sügavas orus, voolab välja Smolka oja, mis tundub mõla /- Malõi/ küla lähedal otsekui suures sügavas vaagnas ilutsevasse mõla järve ja siit edasi juba Optjoki nime all Mitkovitsa ürgoruni, Siin mõlemad orud ühinevad ja

Optjoki teeb 90°-lise pöörde kirdesse. Petserimaal valitsev n.a. küll Niisugune on üldiselt Petserimaa keskosa. Maakonna- lüunaosa on aga suurel määral kasutamata soode ja heinamaade ala, mille peamiseks määrajaks on Lidva, Vruda /Ruuda/ ja Kudupi jõed oma harudega. Seda maad kutsutakse ka kohalik- kude elanikkude poolt eriti Irboska valla inimeste keskel, Kamotkaks. tihtipeale peremehel-kehvikul üks maalapp oli siin, teine seal, pidurda v. Agraaroludest. rahva üldist majanduslikku arengut. Maastikulisest olust on tingitud ka Petserimaa põllu- majandus. Varem oleme puudutanud seda, et Petserimaa su põl- lutulunduslikult kasutatavad alad on eriti tihedasti rahvasta- tud. See juures on üles haritud iga vähenegi maaribakane. Kõi- väärrib märkimist eelkõige see asjaolu, et Petserimaa oma mullastiku koosseisult pakub eriti häid võimalusi linaharimi- seks, mida siinne rahvas ka edukalt on ära kasutanud. Petseri- lina on meil üle riigi oma kõrge väärtuse poolest hinnatud ning ka eksport-artiklina väga lugupeetud. Linatoodangu suhtes on Petserimaal nii siis esmajärguline tähtsus. kasuks ise- enesele. Nagu Petseri lina on hinnas, nõnda on hinnas ka Petse- ri linamaa. Linamaa hektarist nõutakse-pakutakse 800-1200 kr. üldiselt mis puutub Petserimaa üldisse põllumajanduslikusse olu- korrasse, siis kogu Eesti iseseisvuse aja on siin pideva men- järjekindlusega toimunud kapitaalsemad reforme agraalalal. - jel näit. tervishoidlike küsimuste alal on senisel väheselgi

Nimelt oli enne Eesti iseseisvust kogu Petserimaal valitsev n.n. külakondlik hingemaade süsteem. Selle külakondliku süsteemi järgi maa oli küla omanduseks. Harimisega oli suuri raskusi, kuna ükski suuremki ei hoolinud maa korralikust harimisest. Nõnda kannatasid aga kõik ühiselt selle all, et maa eest küllalt hoolt ei kantud. See kommunaalmajapidamine, mille järgi tihtipeale peremehel-kehvikul üks maalapp oli siin, teine seal, pidurdas kõigiti siinse rahva üldist majanduslikku arengut. Eesti ajal asuti aga siinsete ja ka Narvataguste maa-de krundilajamisele ning lapi- ning hingemaa-süsteemi kaotamisele. Algul oldi selle riiklikule algatusele käte ja jalgadega vastu ja konservatiivne rahvas suhtus sellesse algatusse kõigiti vaenlikult. Nüüd on aga pikapeale reform maade krundimiseks täiel määral läbi viidud, milleks just viimastel aastatel rahvas ka ise on juba pooldavalt kaasa aidanud, kuna inimesed ka ise on juba aru saanud, missugust suurt kasu maade krundimine võimaldab. Igal mehel oma talumaakene käes ja iga pingutus, mida selle kallal avaldada, tuleb otse kasuks ise-enele. Varem võidi aga rähkida-rühkida kui palju tahes, kui aga samaaegselt teised maa kaasomanikud laisklesid, polnud üldiselt ega töörühmajal töökasud kuigivõrd märgatavad.

Niisugust konservatiivsust ning tagasikiskumist uuenduste suhtes ilmneb Petserimaal kõigil aladel. Selle tagajärjel näit. tervishoidlike küsimuste alal on senisel väheselgi

selgitustöö olnud väga vähe tagajärgi. Ja seda omalt poolt rõhutab veel slaavi mentaliteedile vastav minnalaskev suhtumine.

Kõrvalhooneist ja kumbagi ühendab tänava kääres kõrge aed, mille silma paistab väikese katusega kaetud kahepoolne värav. ei tundud Petserimaal isegi sügisest maakünni, kuid viimastel ka tagapoolel on hoovi piiravaks mingi kõrvalhoone, nii et aastatel on ses mõttes edu olnud märgata, nii nagu uudismaade need kõik keskel asuva koljanurkse hoovi ümber moodustavad ülesharimise, sookuivendamise, veetõingute ja muude sääraste kokkuehitatuna otsekui väikese omaette kindluse. Seejuures algatuste vastu avaldatud suur huvi seda laseb märkida.

vaadeldes lähemalt hoonete ehitamist näeme, et väga laialt mõnes mõttes huvitav on märkida ka omapärasusi toitlus- on kasutatud akende ilustamist väljalõikeliste aknalaudadega, tamise alal, mis küsimus on samuti vägagi primitiivsel ning milles tuleb tunnistada slaavi mõjude kajastusi. konservatiivsel tasemel ja mida omalt poolt varjutavad veel on siin väilise kultuuri alal toimelnud slaavi mõjustusist on usundlikud mõjustused. Nõnda näit. suure paastu ajal nagu kõige silmahakkavamad need, mida märkame Petserimaal rõivas- niigi avalduv alatoitlus leiab veelgi omakordset rõhutamist. tuse alal. Petserimaa on eriti tuntud kui vanade kommete ja

VI. Etnograafilisi /rahvateaduslikke/ märkmeid.

traditsioonide maa, milles erilist huvi teenib etnograafiliselt konservatiivsust kajastab kogu Petserimaa eluavalduis. selt naiste rõivastus. Petserimaa rahvarõivas on niivõrd oma-

Puhtväliselt avaldub see kõigepealt näit. ehitusviisis, pärane, et me kohe teda teiste hulgas tunneme. On aga Petserimille järgi Petserimaal on valitsevaks suurkülade süsteem, nii maa rahvarõivastki kõneldes tarvis vahet teha kahe suure haru et siin on ca 50 küla, milles igatnes elab 500 ja rohkem vahel: üks venelaste rahvariis ja teine n.n. setu rahvarõivas. inimest, sellehulgas aga rohkesti külasid, kus elanikkude arv tüüpil. Kui vene rahvarõivais domineerib üldiselt punane värv, ulatab kaugelt üle 1000 inimese. /Näit. Irboska - üle 1500 seejuures neestel iseloomustavamaks kinnise kaalusega särk ja inimese, Viski, Luki ja Senno külad üle 1000 inimese/.

sinna juurde kuuluvad säärilised, mis pidulikemal puhkudel on Kulas on enamikus tüüpilised venelaadilised tänavakülad eredalt punased. Sellele lisaks lillelise muustriga ereda- ja tänavastikkülad. Kui vaadelda üksikuid talusid, siis on värvilised naiste peardid ja lillelise muustriga särki-kaalu- sed, neestel veel valitsevalt nokaga müts, pluss nooremal

valitsev seesugune ehitusviis, mille järgi elumajad ehitatakse
ikka otsaga tänava poole. Samuti on otsaga tänava poole ka
üks kõrvalhooneist ja kumbagi ühendab tänava ääres kõrge aed,
milles silma paistab väikese katusega kaetud kahepoolega värav.
Ka tagapoolt on hoovi piiravaks mingi kõrvalhoone, nii et
need kõik keskel asuva neljanurkse hoovi ümber moodustavad
kokkuehitatuna otsekui väikese omaette kindluse. Seejuures
vaadeldes lähemalt hoonete ehitamist näeme, et väga laialt
on kasutatud akende ilustamist väljalõikeliste aknalaudadega,
milles tuleb tunnistada slaavi mõjude kajastusi.
Välise kultuuri alal toimelnud slaavi mõjustusist on
kõige silmahakkavamad need, mida märkame Petserimaal rõivas-
tuse alal. Petserimaa on eriti tuntud kui vanade kommete ja
traditsioonide maa, milles erilist huvi teenib etnograafiliselt
naiste rõivastus. Petserimaa rahvarõivas on niivõrd oma-
pärane, et me kohe teda teiste hulgas tunneme. On aga Petseri-
maa rahvarõivastki kõneldes tarvis vahet teha kahe suure haru
vahel: üks venelaste rahvariie ja teine n.n. setu rahvarõivas.
Kui vene rahvarõivais domineerib üldiselt punane värv,
seejuures meestel iseloomustavamaks kinnise kaelusega särk ja
sinna juurde kuuluvad säärrikud, mis pidulikemal puhkudel on
eredalt punased. Sellele lisaks lillelise mustriega ereda-
värvilised naiste pearätid ja lillelise mustriega särki-kaeluse-
sed, meestel veel valitsevalt nokaga müts, pluss nooremail

siis on neid küllalt rohkesti. Varem on juba juttu olnud sal-
lõõtspill - ja ongi üldiselt iseloomustatud Petserimaa vene
lest, et Petserimaa on vanal arvu järgi üige paljudel aladel.
rahvariiet, mida näeme eriti pidulikus kirevuses vene küla
See mõttes olgu veel lisandatud Petserimaa majanduse alalt
gulänjadel, aga ka suuremail kokkutulekuil.

mõnesid omapärasusi. Nii näit. etnograafiliselt huvitavad on
Petserimaa eesti rahvarõivas on aga, võiksime öelda,
meesinduse alalt mõned väga vanad jooned. Nimelt leidub Petseri-
hoopis kunstikaunim. Värvi alal on punase mõjustusi küünninud
maal veel praegugi üksikuid taruõidajaid, kus meesilaste peret
slaavi alalt ka sellesse, kuid seejuures on ometi vältisevaks
peetakse elava münni /vastava-gurdeliselt = pedaja/ tüves.
jäänud Petserimaa eesti rahvarõiva omapära, mis oma kauniduselt
Huidu on aga meesinduse alal Petserimaal praegu vältisevaks
on eriti meeldiv. Tavaline igapäeva rõivas on tagasihoidlik,
pakktarude süsteem.

pühapäevasele on aga märksa pidulikum, kusjuures erilise välja-
paistva meisterlikkusega on kootud pluusikäised, mille mustrid

VII. Kombestik. Traditsioonid.

Eriti huvitav on Petserimaa omapärase kombete poolst,
on stiliseeritud lillemuustrilised või vähemal määral ka looma-
kusjuures väljapaistvaimaks on pulmakoombete osa, kusjuures
motiivilised. Nooremate naimaealiste naiste rahvarõivasse
mõrskaitkemisel, loolol ja paljudel teistel toimimil on ka-
kuulub rohkesti ilustusi, rahasid ja preesisid, mille kesksemks
riikas koht. Nendest kõnlemine siin viiks aga pikale.
tähelepanu aluseks on aga haruldaset suur sõlg. Sõlg nimelt

Veelgi huvitavam osa on aga vanade usuliste koombete
Petserimaal on eriti suur, kuna aga mujal Eestis rahvarõiva
alalt. Koombete omapärasus siin paneb tihtipeale meid etae imes-
ilustuste hulka kuuluvad sõled on hoopis väikesemad.

tama, sest nende puidu, kivide, ehituste austamine viib ikka
Veel rahvarõivaist kõneldes peame märkima, et juba
kõlle tagasi vähemalt osaltki nende eestlaste usundlike harju-
argipäevasel küllastamisel võib märgata Petserimaa naistel
musteril.

tüüpilist valget pikkkuube, mida kannab eriti laialdaselt
Eriliseks keskkohtaks sõraste pühade esemete poolst
abieluliste naiste vanem põlv ja mis tavaliselt valmistatakse
on kahtlemata Petseri linn, eeskätt klooster, kus iga ese on
villasest riidest.

püha või koguni väga püha ja kus kõige selle püha oleku juures
Meeste rahvarõivas on hoopis tagasihoidlikum.
ometi võib taibata puhtriilisel rakendatud usulist müstisismi.
Kui etnograafiliselt veel mõnesid huvitavusi pakuda,

siis on neid küllalt rohkesti. Varem on juba juttu olnud sellest, et Petserimaa on vanal arengujärjel õige paljudel aladel. Ses mõttes olgu veel lisandatud Petserimaa majanduse alalt mõnesid omapärasusi. Nii näit. etnograafiliselt huvitavad on mesinduse alalt mõned väga vanad jooned. Nimelt leidub Petserimaal veel praegugi üksikuid tarupdaajaid, kus mesilaste peret peetakse elava männi /vastava-murdeliselt = pedaja/ tüves. Muidu on aga mesinduse alal Petserimaal praegu valitsevaks pakktarude süsteem.

VII. Kombestik. Traditsioonid.

Eriti huvitav on Petserimaa omapärase kommee pooldest, kus juures väljapaistvaimaks on pulmakommee osa, kus juures mõrsjaitkemisel, leelol ja paljudel teistel toiminguil on väärikas koht. Nendest kõnelemine siin viiks aga pikale.

Veelgi huvitavam osa on aga vanade usuliste kommee alalt. Kommee omapärasus siin paneb tihtipeale meid otse imes-tama, sest varde puude, kivide, ehituste austamine viib ikka jälle tagasi vähemalt osaltki varde eestlaste usundlike harjumusteni.

Erilise austuse aluseks on muidugi mitmesugused ikoonad, pühapildid, millede tihtipeale arvatakse olevat inoetogev jõud. Eriliseks keskkohaks säärase pühade esemete pooldest on kahtlemata Petseri linn, eeskätt klooster, kus iga ese on püha või koguni väga püha ja kus kõige selle püha oleku juures ometi võib taibata puhtäriliselt rakendatud usulist müstitsismi,

mis ikka ja jälle peab seisma usu, resp. kiriku teenistuses. Nii näit. on Petseri kloostris eriti suure pühaduse kandjaks pühamägi, mille all asuvad katakombid meenutavad võlvkäigud. Pühäl mäel on püha tamm, millest arvatakse, et ta suudab arsti- ja iga haigust, aga et erilist abi suudab selle tamme koos hambavalude vastu. Seetõttu on olnud aga tarvis puud ja selle koort kaitsta puu ümber ehitatud kõrge püstaiaga. Loomulik, et ka suur kaev samas kloostris ühes seal leiduvate hiiglasuurte lähedal püha allik, teisel pool linna Kamenka orus Kitu kivi, millest arvatakse, et temal seistes ning mõnd soovi avaldades need soovid kindlasti leiavad täidemimekut. Satsserinnas on aga erilise pühaduse aluseks kivirist, mis kujutab enesest küll vaid kivitükki, asetatud ristikujulise avaga hõbekastikesse sisse. Sellest kiviristist arvatakse, et ta suudab naimahimulisi neide isegi tanu alla aidata ja peale selle veel iga suguseid haigusi arstida - tarvitseb teda vaid korraks ümber kiriku tasáida. Seda kivirist ennast talletataksegi Satsserinna kirikus.

Erilise austuse aluseks on muidugi mitmesugused ikoonad, pühapildid, millel tihtipeale arvatakse olevat imetegev jõud. Pühapiltide austamise ning kummardamisega seoses on ka vastavad ristikäigud, ühes näiteks tavaliselt kas ümber kloostrit, ümber kirikute, pühale allikale või paigast paika. Viimasel

puhul on näiteks veel melegi phevini püsinud mõned ristikäigud
näit. Petseri kloostri muujale /Pühtitsa kloostri Kuremäel,
Irboskasse, Laura, Pankjavitsa või koguni Rääga/. Varem
ajal on need ristikäigud olnud aga veelgi ulatuslikumad ja mis
peaasi - need ristikäigud on toonud ametuste korras kokku
hiiglasummasid, nii et noist "headest aegadest" veel praegugi
suudab otse muinasloolisi jutte vesta Petseri kloostri enese
toredus, tema varakamber ühes seal leiduvate hiiglasuurte raha-
kastidega. Veel nüüdki kuuleb lauset "Oo, boozõ moi, vanasti
veeti meil raha sin koormatega". Neid rahvapüüdisid peetakse
kas ühend. Ristikäigud haaravad laadapäevadel Petseris mitmeid tu-
handeid inimesi, kusjuures huvitav on jälgida, kuidas usulisest
hardumusest ning veendumusest kantud vanad naised ja mehed la-
sevad suuremaid pühakujusid ja piltisid endast üle kanda, kus-
juures nad risti ette lüües ise kummarduvad ja mehed pea pal-
jastavad, samuti kui kombe kohaselt ristikäigu möödumisel me-
hed üldiselt paljastavad pea. andmeil seesuguseid suuremaid rah-
vapüüdisid. Aga edasi pühakujude-ikoonade suudlemine ja muud see-
sugused toimingud viitavad tihtipeale mingisugusele ap.-õige-
usu kiriku rituaalide ja rahvausundist pärinevate kommete
huvitavale segunemisele. Kluse ajal on sel alal suurt edasi-
tungi olnud. Eriti suurt lugupidamist avaldatakse Petserimaa eesti
rahva poolt ka surnud esivanemate vastu. On ju koguni eriline
tõuks kesksemaks rahvapeoks on n.n. Püha Eliase ehk Ilja päev

hingede-päev, kuid ka muudel pühamatel puhkudel, kui surnuaiale satutakse, austatakse surnuid erilise püha sööminguga, mille korraldamisel haud täidab söögilaua aset, kuna inimesed ümber ringi istet võtavad. Hingedepäeval näeb Petserimaa surnuaedadel sellega seoses väga huvitavaid pilte. Aga ka matuste puhul samasugused surnud hingede austamised ühes selle omapärase mälestussööminguga leiavad aset.

Mis aga puhtväliselt üldtuntuna kõrvu on hakanud, need on Petserimaa traditsioonilised rahvapeod - venelaste praždnikud ehk gulänjed, eestlaste kirmased. Neid rahvapidusid peetakse kas ühenduses mõnede usuala nähetega või ühenduses kohalikkude muude kommetega /näit. tindipüügi alguse tähistamine, karjalaskmise päev v.m.s.s./. Seejuures on ka igal külal oma püha, mil siis küllarahvas kogu ulatuses pidutseb. Üldiselt need rahvapidud jagunevad kaheks põhiliigiks. Ühed on seoses kindlate tähtpäevadega, pühadega, teised on aga liikuvad pühad. Kogusummas peetakse näit. politsei andmeil seesuguseid suuremaid rahvapidusid, kuhu politsei oma ametnikud välja saadab, üle Petserimaa rohkem kui 250. Kuna nende rahvapidudega seoses on varem väga palju halba räägitud Petserimaast - kaklusi, pussitamisi, tapmisi, siis Eesti omariikluse ajal on sel alal suurt edasitungi olnud positiivsuse poole. Korrariiklumisi neil külapidudel esineb väga harva. Olgu siinjuures lisamärkusena tähendatud, et üheks kesksamaks rahvapeoks on n.n. Püha Eliase ehk Ilja päev

/Ilinska ja pjäätznitsa/, ka "Ilja Reedeks" kutsutud ja mis toimub südasuvel Satserinnas, kuhu selle päeva puhul voolab kokku rahvast üle kogu Petserimaa, nii et rahvahulka siis Satserinnas võib mõnedel aastatel lugeda ligi 20.000. Omast kohast on huvitav Petserimaal rahvakommete alalt mainida n.n. baabapraždnikuid ja veel erilist "istsete" hooaega. Esimesed kujutavad enesest naispere kokkutulekuid - pidusid, kus liikva /hõleva/ ja eetri- joomisele kahjuks langeb suur rõhk, nii et alkoholiuimas saadakse neil "pidudel" hakkama tihtipeale meie mõttes virilamat laadi suurte rumalustega. Teiselt poolt nimetatud "istsed" tähendavad üldiselt istumist, aga niisugust istumist, kus kokku tulevad kogu küla noored tüdrukud, teevad küll käsitööd, kuid kus pearõhk ometi kaldub muule alale. Nimelt tulevad samasse kokku kas samast või muust külast ka samas eas olevad noormehed ja need istumised peegeldavad siis tihtipeale omavahelist primaarsemate /ka seksuaalsete/ tunnete väljaelamist.

Need on juba Petserimaa moraallialalised nähtused, millele vastu astumiseks siin nii keha - kui hingehügieeni seisukohalt veel väga palju peab võitlema ja vastavat selgitustööd tegema.

Aga ka üldiselt tervishoidlikud olud vajavad parandamist, kuid samal ajal on tarvis ka rahvast ennast siin kas-

vatada tervishoidlikest küsimusist lugupidamisele. Seda on tarvis, kuna Petserimaal puhtusest lugupidamine on olnud veel niiseldateisijärguline küsimus. Sellest olenevalt esineb siin seal rohkesti tiisikust, silmamarja ja muid haigusi. Kuna aga Petserimaal sündide arvult seisab meie riigis esirinnas, nii et lasterohkeid perekondi on siin igal pool, samanaegselt aga laste surevus on siin väga suur, siis on arusaadav, et need küsimused rii, on siin ka juba omaette probleemiks. tud püha allika kohale.

Vaksa maan kaug VIII. Matkakorras Petserist Irboskasse. Riuse poolt asutatud Eelmises osas on lühidalt püütud pakkuda huvitavamaid ry jooni Petserimaast üldvaates. Kui edasijälgidas neid võimalusi, mida Petserimaa pakub tavalisele matkajasilma de huvitavat, siis olgu veel korraks viidatud Petserimaa maastikulisele üldliigendusele, millest eespool olnud juttu. tuff sisaldab enesest kuni 90 % puh. Matkajana alustades liikumist Piusa orus asuvas Petseri jaamast raudteel idasse, näeme Petserimaa vahelduvat maastikku, kuni jõuame Liivamäe jaama. Siit 2 km. lõunasse asub boska lavakõrgustik Vaslamäe /Vasina Gora/, mis Vabadussõjas oli strateegiliselt tähtsaks võitluspai gaks. kasutab vesiveski ja mis peasi Kõrgustikul samanimeline vene küla, mis põeb samuti kui, paljud teisedki külad Petserimaal Vabadussõja aegsed haavu ja kahjusid. Nimelt sõjamõllus põlesid väga paljude Petserimaa külade taluhooned maha ja nende ülesehitamine on vägagi raske,

kuna Petserimaa on teatavasti metsavaene maa. Irboska vana maalinn -Vasina Gorast ehk Vaslamäelt edasi mõnda Optjoki orgu kagusse suindudes leiame ilusat noormännimetsasalusid siin-seal kinkudel ja peatselt oleme jõudnud Sahnova küla juurde, mille lähedal on unustusse jäänud Sahnova linnus /Mõla järvest ca 12 km loodes/, mis metsatihikuga kattunud. Pisut siit edasi jõuame Mõla Järveni, mille lõunapoolsel kaldal asub Mõla kaksikirik, mille vanema osa võlvistikud on ehitatud püha allika kohale. Vaksa maa kaugusel asuvad samas 14. sajandil Püha Onupriuse poolt asutatud kloostril varemed, mille Poola kuningas Stefan Bathory a. 1581 Pihkvamaale korraldatud sõjakäigul purustanud. Kloostri on ometi järele jäänud üks torn, mida kasutatakse kiriku kella-tornina. Siit edasi Irboska poole näeme lubjatuffi kaevandusi siinseil ürgoru perveveerudel. Lubjatuff sisaldab enesest kuni 90 % puhast lupja ja teda tarvitatakse umbruskonnas põllurannuks, osalt ka ehitusmaterjaliks. Jõuame peagi Vastsõ ja Brodõ küla-desse, mis selle poolest huvi pakuvad, et siin xx Petseri-Irboska teel 19. km lähedalt algab allikatenire, mis paisub ja paisub, kuni tekib pisike järveke, mille vett kasutab vesiveski ja mis peasi -allikavetest paisunud järvekesi on siin õige rohkesti, nii et siin umbes ühe kilomeetri maa peal on ridastikku oma 12 vesikeski, mis üksühelt annavad vett edasi, kuni see lõpeks voolab Smolkarojja.ik, ehitatud 15. saj. lõpul või 16. saj. algul.

Siit veel pisut edasi ja meie ette kerkib Irboska vana maalinn - neemiklinnus, mis on arvatavasti Novgorodi ja Pihkva kunagise abilinnana olnud esimeseks kaitseks läänepoolt tulevate kallaletungide vastu. Linnusel asub vana Vana-Irboska Püha Nikolause peakirik, pärinedes 1349.a. Huvitav on jälgida osalt linnuselegi ulatuvat vana kalmistut, kus muu hulgas näidatakse ka n.n. "Truvori" hauda; selleks peetakse sealsamas leiduvaid katkisi kiviplate ja hiiglasuurt risti.

Pisut eemal asub Irboska kants, mis osalt püstitatud Pihkva possadnik Seloga poolt a. 1330 ja millele hiljem on korduvalt üksikuid osi juurde ehitatud.

Irboskas väärivad vaatlemist veel kirikud, millest Jumala Ema sündimise kirik, ehitatud 16. saj. lõpul, pakub tüüpilist Pihkva kirikute stiili.

Irboska lähedal asub mälestussammas Vabadussõja-aegsete lahingute tähistamiseks. Nimelt kohale, kust Vabadussõjast Irboska all lahinguid lüües meie kahurvägi ägedamalt ning edukalt pommitas praeguse kindrali A. Orasmaa juhatusel vaenlaste positsioone, on püstitatud nägus sammas.

Irboskast läbi viib lai Riia Pihkva kivitee, mille lähedal Dubniki gipsikaevandus. 8 km põhjapool asub Senno küla, kus erilist tähelepanu väärib vana pihkva kirikutestiili ehitus Senno Püha Jüri kirik, ehitatud 15. saj. lõpul või 16. saj. algul.

Vanimaks osaks on kiriku huvitav kellatorn. Roodvast pisut edasi lõuna poole tee hargneb kahaks. 2 km edasi põhja poole on Irboska vaksali alevik, enne ühe haru viib Lapkovasse, teine aga otse Laura alevikku. Lauras seda aga Eesti omariikluse aegseid uhkemaid ning suuremaid asub rohkesti kauplusi, ka ev.-luteriusu kirik apr. õigeusu ehitusi maa-alkkoolimajade alalt - Senno alkool. Alevikus on kiriku kõrval. Teatud määral huvi pakub ka Laura mõis Lidva jõel huvitavamaks - gipsivabrik ja samuti on huvitav jälgida, kui asuva veskiga. Laurast ida poole näeme igavat maastikku, milles das mõnedki moodsas stiilis majad tungivad peele venepärasele Lidva, Kudepi ja Vruda jõed oma laialdaste luhtade tõttu kujukülaehitusviisile. Sennost tagasi raudteel Liivamäeni läbime davad vesist heinamaade ja soode ala üksikute otsekui eksikute-kõiki Vabadussõjaaegseid lahingukohti, mis kõnelevad tolleaeg-na tunduvate talunditega. seist meile raskeist heitlusist.

X. Petseri linn.

IX. Petserist lõunapoolsele.

Kesksemaks huvipäigaks Petserimaal on kahtlemata Petserist lõunapoolsele rännakule asudes jõuame kõige-Petseri linn, seda eeskätt oma kloostri-
pealt Tailovasse, ilusa männimetsa lähikonnas Pelska oja vee-
a. Klooster.

rudel olevasse külasse, kust üks tee viib Meremäele ning edasi Klooster, mille asutamisaastaks loetakse 1473 /sel aast Vastselliina, teine tee haru põhjapoolne aga lõuna poole ning peatselt tal on asutatud Uspeni kirik/, asub linna kagu osas. Kuulsad on jõuame meie läbi mõnede tüüpiliste vene tänavkülad /Aristova kloostri koopad, mille järgi kogu klooster ja linn on saanud ka näit./ Pankjavitssasse, kus samanimeline kaksikkirik, kaks oma nimetuse / - Peatserõ/. Need koopad olid algul üksnes loo-Vabadussõja lahingute mälestussammast, samanimeline mõis, Mere-mulikud, kuid pärastpoole on neid järkjärgult süvendatud. Neisse mäe ühispiimatalitus jne. 2 km veelgi lõunapoolse minnes Rifa-maetakse veel praegugi kõik kloostri meesühingu liikmed - mungad, Pihkva ja Petseri-Laura teerist, kust Võrumaa poole viiv tee-kes eluajal ise enesele hana valmis kaevavad, ilma et selleks haru läbib maastikku, mis hakkab silmade ette kergitama ikka tarvitataks muid peale küünte-sõrmede ja puupulga abi. Kõvas enam ja enam Võrumaa Haanja ümbrust. Liivakivises, pinnases see pole sugugi mitte kerge. Loomulikku Teeristilt edasi lõunasse minnes jõuame peatselt Roodo-
Kloostri-
vasse, mis maastiku ilult pakub silmale õige mõndagi vaatamis-
asutajad.
vüürset.

ning kooli. Kloostri peakirik /Uspeni kirik/ on rajatud devoonlii-
Roodvast pisut edasi lõuna poole tee hargneb kaheks. Ku
vakivisse ning ta asub ora samas veerus, kus koopadki. Uspeni
Üks haru viib Lapkovasse, teine aga otse Laura alevikku. Lauras
peal teisel korral asub Pokrovski kirik. Edasi samas idapool-
asub rohkesti kauplusi, ka ev.-luteriusu kirik apr. Õigeusu
see otsas Jumala Ema kuulutamise kirik. Veel edasi asub kloostri
kiriku kõrval. Teatud määral huvi pakub ka Laura mõis Lidva jõel
kellatorn, mille vastas Kristuse Ümberlõikamise kirik. Munkade
asuva veskiga. Laurast ida poole näeme igavat maestikku, milles
eluruumid on koondatud erihoonesse. Munkade arv praegu ulatub
Lidva, Kudepi ja Vruda jõed oma laialdaste luhtade tõttu kujun-
vaevalt 20. udu kiriku kohalid siin on teadud
davad vesist heinamaade ja soode ala üksikute otsekui eksinute-
Kloostri. Kloostri õue kohal voolab Kamenka oja õue alt läbi ja
na tunduvate talunditega.

tuleb jälle nähtavale Püha Laatsaruse kiriku juures. Kloostri

X. Petseri linn.

vaatamiseks Kloostri peasissekäiguks on "Püha värav", mille lähedal
Keskemaks huvipäigaks Petserimaal on kahtlemata
asub Püha Nikolai kirik, mille juures olevasse torni asutatakse
Petseri linn, seda eeskätt oma kloostri-
Petseri muuseum.

a. Klooster.

asub linn. Esindamiseks kirikuks kloostri on ilus dooria-bitsant
Klooster, mille asutamisaastaks leetakse 1473 /sel aas-
si stillis Püha Nikolai kirik.

tal on asutatud Uspeni kirik/, asub linna kagu osas. Kuulsad on
Nendes kloostrikirikuis on rohkesti "imetegevaid"
kloostri koopad, mille järgi kogu klooster ja linn on saanud ka
kujusid. Peale kloostrikirikute tuleb apr.-õigeusu kirikuist
oma nimetuse / - Pestserõ/. Need koopad olid algul üksnes loo-
mainide veel linnas asuvad eesti koguduse puust suurkannataja
mulikud, kuid pärastpoole on neid järkjärgult süvendatud. Neisse
Varvara kirikut ja vene koguduse Neljaküüne Usukannataja kirikut
maetakse veel praegugi kõik kloostri meesühingu liikmed - mungad,

Klooster on ümbritsetud kuni 10 m kõrge ja ligi 800 m
kes eluajal ise enesele haua valmis kaevavad, ilma et selleks
pika tüseda peakivist müüri- ja varasematel võitluspöevadel
tarvitataks muud peale küünne-sõrmede ja puupulga abi. Kõvas
on täitnud ka kindluse aset. Pärast Põhja sõda klooster kao-
liivakivises, pinnases see pole sugugi mitte kerge. Loomulikku
tas oma tähtsuse kindlusega. Is viisalt kinni pidada onast.

~~Koopa~~asse on maetud esimesed pühad erakud ja kloostri

asutajad. Kloostri on rohkesti vaatamisväärsusi ka kiriku sise-

ehituse ja kannistuse alalt, aga juba kloostrikirikute tornide

ning kupa Kloostri peakiriku / Uspeni kirik / on raiutud devoonlii-
vakivisse ning ta asub vöru samas veerus, kus koopadki. Uspeni
peal teisel korral asub Pokrovski kirik. Edasi samas idapool-
ves otsas Umala Ena kuulutamise kirik. Veel edasi asub kloostri
kellatorn, mille vastas Kristuse Ümberlõikamise kirik. Munkade
Jeluruumid on koondatud erihoonesse. Munkade arv praegu ulatub
vaevalt 20. sugu kiriku kombeid, siis on teadagi huvi Petseri
kloostri Kloostri õue kohal voolab Kamenka oja õue alt läbi ja
tuleb jälle nähtavale Püha Laatsaruse kiriku juures. Kloostri
vaatamise Kloostri peasissekäiguks on "Püha värav", mille lähedal
asub Püha Nikolai kirik, mille juures olevasse torni asutatakse
Petseri muuseum. Huvi teevad veel ristikkujud, mis siin
aset. Ise Esindamiseks kirikuks kloostri on ilus dooria-bütsant
si stilis Püha Nikolai kirik. ka mõnedel usulisele tähtsa-
tel pühad Nendes kloostrikirikuis on rohkesti "imetegevaid"
kujusid. Peale kloostrikirikute tuleb ap.-õigeusu kirikuist
mainida veel linnas asuvat eesti koguduse puust Suurkannataja
P. Varvara kirikut ja vene koguduse Neljakümne Usukannataja kirikut
süügist Klooster on ümbritsetud kuni 10 m kõrge ja ligi 800 m
pika tuseda paekivist müüriaga, mis varasematel võitluspäevadel
on täitnud ka kindluse aset. Pärast Põhja sõda klooster kao-
tas oma tähtsuse kindlusena. Is visalt kanni pidada vanast.

Kloostri on rohkesti vaatamisväärusi ka kiriku sise-
ohituse ja kaunistuse alalt, aga juba kloostrikirikute tornide

ning kuplikeste mitmekesidus pakub ilusat pilti. konservatiivsus. Aga sellesse on hakanud ikka enam ja enam

Peale selle on väga väärtuslikuks osaks veel eriline juurduma uueaegsuse mõjusid.

kloostri varakamber, milles talletatakse kloostri ajaloolisi Nõnda näeme küll praegugi laadapäevadega, milliseid

varandusi ja muinasesemeid. Petseris korraldatakse kaks korda kuus /igal 1. ja 15. kuupäe-

Kuna klooster ühes omapärase usundliku miljööga ja val/, ühtelangevail ristikäikudel, kuidas ristikäikudel, jumalateenistustraditsioonidega teatud määral esindab omaaegse haaravad, nii et ristikäikulistele arv ulatus tunarõõri. Sama-

vene ap.-õigeusu kiriku kombeid, siis on teadagi huvi Petseri aegselt aga näeme, kuidas umbes aastakümne eest täiesti vene-

kloostri vastu nii sise- kui välismaal väga suur. Ja nõnda külalisest Petserist on üks osa saanud omale hoopis uueaegse käibki siin aasta läbi rohkesti turiste, kellede poolt kloostri

vaatamise eest makstavad summad on küllalt suureks sissetuleku allikaks kloostri majanduses. hoone, eesti algkooli maja, kaitse-

liida. Eriti suurt huvi teenivad veel ristikäikude, mis siin

aset leidavad /ümber kloostri, kloostrist mujale lähedale või

kaugematesse paikadesse/, samuti ka mõnedel usuliselt tähtsa-

telapühadel korraldatavad jumalateenistused, eriti ülestat-

mise püha õõsi. Ka on see osa linnast laiade tänavatega, mille

yahel. Kloostri jumalateenistuste keeleks on eeskätt veel

praegugi vene keel, kuid aegapidi hakkab siin ka eesti keel

eluõigust saama. oma kaubaridadega, on hoopis vanakoelise.

Nii ri. Rohkesti raskusi tegi kuni viimaste aegade ni siin veel

vanakalendri küsimus. Ametlikult maksis küll uus kalender,

konservatiivne rahvas aga püüdis visalt kinni pidada vanast.

Kogu Petseri linna üldilmet varjundabki selle usund-

liku müstitsismiga, mis pärit peamiselt kloostrist, mingi saeri

konservatiivsus. Aga sellesse on hakanud ikka enam ja enam juurduma uueaegsuse mõjusid.

Nõnda näeme küll praegugi laadapäevadega, milliseid Petseris korraldatakse kaks korda kuus /igal 1. ja 15. kuupäeval/, ühtelangevaid ristikäikudel, kuidas ristikäigud kõiki haaravad, nii et ristikäiguliste arv ulatub tuhandeteni. Samaaegselt aga näeme, kuidas umbes aastakümne eest täiesti vene-külalisest Petserist on üks osa saanud omale hoopis uueaegse rüü.

b. Petseri areneva linnana.

Moodne gümnaasiumi hoone, eesti algkooli maja, kaitse-liidu maja, edasi Eesti Panga Petseri osakonna hoone, milles ruumi ka kohtuasutisile, - need kõik moodustavad Petseris n.n. "uuslinna" südamiku, mille ümber asub ka rohkesti nügusaid eramaju ja punasest teliskivist Petseri Peetri kirik /luteri koguduse oma/. Ka on see osa linnast laiade tänavatega, mille vahel rohkesti haljast ala.

Vana linnaosa, mis majanduslikult peamiselt koondunud turuplatsi ümber oma kaubaridadega, on hoopis vanakoelisem. Nii ristikäikudel kui ka laadapäevadel näeme rohkesti rahvarõivast, mis siinse rahva vilkale liikuvusele lisandab omakorda veelgi elavust.

Petseri hilisemast ajaloost kõneldes tuleb märkida

Eesti Vabadussõja-aegseid päevi, mil 29. märtsil 1919 Petseri

lõplikult vabastati, mille järgi Petseri linnana on suuresti arenenud, kusjuures arenemine ning laienemine üldiselt on toimunud Petseri jaama poole viivas põhjasuunas. Linna lõunaosa liitub aga tihedalt suurte vene küladega /Uus-Butõrka, Sloboda ja Moskova, eesti k. Mosküla/.

c. Petserist tulunduslikult.

Mis puutub laadadesse tulunduslikus mõttes, siis on neil peamiseks müügiartikliks lina, mille kokkuostmisega tegelevad paljude eksportfirmade esindused. Kuna petserimaalased endisest aegadest aga veel osalt praegusistki päevist on tutta-

vad kaupmehe-verega inimestena, siis ilmneb see ka üldises laadapäevade meeleolus. Tihtipeale polegi inimestel laadele suurt asja, aga vana harjumus viib ikkagi linna, kus siis jälle näeb teiste külade inimesi, kuuleb uudiseid ja saab ehk pisut laadaliiku teha.

Petseri on üldse maakonna majanduslikuks keskuseks ja korraldab pidevalt loenguid ja kõnekõsoklaid ja ta tähtsus on veelgi tõusnud Tartu-Petseri raudtee valmimise järel.

Huvitav on aga, et siin pole tekkinud mingeid nimetatamisväärsemaid tööstuslikke ettevõtteid. Küll aga asub siin rohkesti kauplusi, samuti ka pankasid. Tihti kurdetakse aga, et Petseri kaubandus ennemaailmasõjaaegsega võrreldes on tagasi läinud, missugune nähtus kirjutatakse selle asjaolu arvele, et

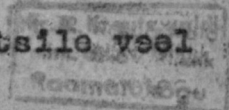
Petserimaal teatud mõttes puudub endine Pihkvasse suunduv tagamaa.

d. Tervishoiust.

Tervishoiu alal on Eesti esiseisvuse ajal suurte edusammudega edasi jõutud. Linnas asub 2 apteeki, linna lähedal maavalitsuse haigla, peale selle ambulants, 2 lasteaeda /on kumbki eesti ja vene haridusseltsi ülespidamisel/. Kuna linnas praktiseerib veel mitmeidki arstisid ja austus arstiabi vastu hakkab maad võtma, siis on ka ses mõttes viimastel aastatel tublit arengut märgata.

e. Haridusoludest.

Haridusoludest kõneldes peab mainima kõigepealt Petseri gümnaasiumi, üht eesti ja üht vene algkooli ja edasi organisatsioonide vabahariduslikku tegevust. Viimases osas peab kõigepealt mainima Petseri Eesti Haridusseltsi tegevust, kelle hooldamisel on ka linna avalik raamatukogu ja lugemislaud. Selts korraldab pidevalt loenguid ja kõnekoosolekuid, peab üleval lasteaeda ja korraldab ka lugemislauda. Peale selle tuleb nimetada veel Petseri Eesti Laulu- ja Mänguselts "Kalevit", kes suveti osalt püüab hoolitseda rahvakontsertide eest Kalevimäel. Petseri vene Haridusselts omalt poolt tegutseb vene osas peagu samadel aladel nagu eesti osas Petseri Eesti Haridusselts. Peale selle on Petseri Vene Haridusseltsile veel

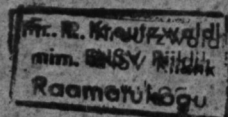

maakonnas rohkesti kohalikke osakondi, kellede ühiseks suuremaks ürituseks suveti on gulanjõ-maigulise "Vene hariduspäeva" korraldamine. Peale selle tegutseb linnas veel spordiselt ja mitmeid muid organisatsioone. Laulukultuuri eest hoolitsemine on jäänud peamiselt kirikute hoolde, kel igalhel oma laulukoorid, ja muusikakultuuri eest hoolitsevad kaitseliidu ja tuletõrje orkestrid. Nime järgi on olemas siin ka karskussisulist tegevust, kuid seni näikse sel olnud vaid vaevalt märgatavaid tulemusi, kuna laada- ja prazdnikupäevadel restoranid ja viinakauplus töötavad märgatava ülekoormatusega. Peale selle aga apteegist hangitavat eetrit ja liikvat /hõlovat/ peetakse suureks rohuks.

XI. Lõpplauseid.

Petseri on suuresti kultuuristuv ning kiiresti eestistuv linn. Samaaegselt kui linn ses mõttes kiirest Eesti muise osale läheneb, valitseb maakonnas veel suuresti elupidurdavaid konservatiivseid jooni, millede kõrvaldamine ja ühtlasi eesti meelsuse kasvatamine on mitte üksnes Petserimaa, vaid kogu Eesti rahva lähemate aastakümnete ülesandeks, seda enam, et Petserimaa sisaldab endas rahva eluvõimsusel ning arenemistantel põhjenevaid tublisid edenemisjooni.

Paul Vahi.

31. 01. 80

46

12. 1. 83

13. 01. 83

13. 11. 86

21. 06. 88

15. 9

2-66801

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

1 0100 00080111 4